

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-52>

УДК 338.2:658.15

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH TO ASSESSING THE FINANCIAL SECURITY OF AN ENTERPRISE IN CONDITIONS OF MACROECONOMIC INSTABILITY

Альнаджар Алаа Алі Хасан
аспірант,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6345-2640>

Alnadzhar Alaa
National Aviation University

У статті визначено ключові теоретико-методичні аспекти в межах характеристики системи фінансової безпеки підприємства. Запропоновано теоретико-методичний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності. Визначено, що у межах інформаційного блоку вирішуються завдання, які готують основу реалізації наступного блоку – фінансової діагностики. Підкреслено, що в рамках блоку фінансової діагностики рекомендується проведення дослідження за двома ключовими напрямками, які є пріоритетними у ситуації макроекономічної нестабільності – встановлення ступеня кризового стану досліджуваного підприємства та визначення поточного рівня фінансової безпеки підприємства. Аргументовано, що реалізація управлінського блоку запропонованого теоретико-методичного підходу дозволяє перетворити результати фінансової діагностики на практичні заходи щодо управління фінансовою безпекою підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, підприємство, криза, макроекономічна нестабільність, оцінювання, діагностика, ризик, стратегічне планування, управління.

The article defines the key theoretical and methodological aspects within the characteristics of the enterprise's financial security system. In conditions of macroeconomic instability, there is a need to adapt and improve financial diagnostics in connection with the dynamic development of the company's financial security system, a high degree of uncertainty, the risks of business operations and the complex conditions of the functioning of economic entities. A theoretical and methodological approach to assessing the financial security of an enterprise in conditions of macroeconomic instability is proposed. When developing a theoretical and methodological approach to assessing the financial security of an enterprise in conditions of macroeconomic instability, it is important to take into account the methodological principles of diagnosis and the creation of a research mechanism, which must be related to the real environment of the enterprise's functioning and integrated into the general financial security management system. It was determined that tasks are solved within the information block prepare the basis for the implementation of the next block – financial diagnostics. It is emphasized that within the framework of the block of financial diagnostics, it is recommended to carry out a study in two key directions, which are a priority in a situation of macroeconomic instability – establishing the degree of crisis state of the investigated enterprise and determining the current level of financial security of the enterprise. It is argued that the implementation of the management block of the proposed theoretical and methodological approach allows turning the results of financial diagnostics into practical measures for managing the financial security of the enterprise. Assessment and management of the financial security of the enterprise in conditions of macroeconomic instability includes the selection of the most effective strategies and tactics depending on the specific situation and needs of the enterprise. The choice of specific financial security strategies depends on the specifics of the enterprise, its field of activity, risks and tasks, therefore, each enterprise must develop an individual financial security strategy in view of its needs and capabilities.

Keywords: financial security, enterprise, crisis, macroeconomic instability, assessment, diagnosis, risk, strategic planning, management.

Постановка проблеми. Задля забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності необхідним є створення власної управлінсько-аналітичної системи із відносною відокремленістю, особливими структурами та взаємозв'язками із зовнішнім середовищем, а також специфічним механізмом відтворення. Підприємство повинно мати певний ступінь відокремленості від зовнішніх факторів, який дозволить йому управляти своїми внутрішніми процесами та ресурсами. Досягнути цього можна шляхом визначення чітких організаційних кордонів, контролю над постачанням та процесами виробництва, а також наявності власних механізмів контролю якості. Фінансова безпека підприємства може бути забезпечена шляхом створення особливої структури, яка відповідає його специфічним потребам та цілям, включає наявність спеціалізованих відділів або підрозділів, відповідальних за управління ризиками, безпеку і планування. Необхідно також вибудовувати ефективні взаємозв'язки із зовнішнім середовищем, щоб своєчасно реагувати на зміни та загрози в умовах макроекономічної нестабільності, у тому числі встановлювати партнерські відносини із постачальниками, клієнтами та іншими зацікавленими сторонами, а також приймати активну участь у галузевих асоціаціях та організаціях. У свою чергу, унікальний механізм відтворення дозволить підприємству забезпечувати стабільність та розвиток у довгостроковій перспективі шляхом фінансових вкладень у дослідження та розробки, постійного вдосконалення процесів виробництва та впровадження інновацій.

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності залишається актуальною проблематикою для досліджень, яка потребує комплексного підходу та врахування різних факторів, специфічних для конкретної компанії та її галузі діяльності. Створення власної системи, що має відносну відособленість, особливі структури, взаємозв'язки із зовнішнім середовищем і специфічний механізм відтворення, може сприяти підвищенню стійкості і конкурентоспроможності конкретного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні наукові дослідження проблематики забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях дозволяють краще зрозуміти її сутність, фактори, що впливають на неї, та розробляти ефективні стратегії для забез-

печення стійкості та безпеки фінансових систем. Фінансова безпека на державному рівні стала актуальною темою досліджень після світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 років, наслідки якої підкреслили важливість забезпечення стійкості та безпеки фінансової системи держави. У зарубіжній науковій літературі було розроблено різноманітні концепції та моделі фінансової безпеки держави, вивчено різні підходи до її аналізу та оцінки, що дало новітній інструментарій забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобальних трансформацій.

На рівні підприємства фінансова безпека також є вкрай важливим аспектом, адже охоплює здатність підприємства своєчасно реагувати на фінансові ризики, забезпечувати необхідний рівень ліквідності та фінансових ресурсів, а також зберігати фінансову стійкість в умовах макроекономічної нестабільності. Дослідження фінансової безпеки на рівні підприємства дозволяють виявити ризики, яким воно піддається, та розробити стратегії управління ними. Зростання інтересу до окремого об'єкта досліджень – фінансової безпеки – останнім часом свідчить про розуміння її значущості для стабільності та розвитку економічних систем. Наукові дослідження у цій галузі сприяють розробці ефективних стратегій та інструментів для забезпечення фінансової безпеки як на рівні держави, так і на рівні підприємств.

Помітний внесок у дослідження, пов'язані з фінансовою безпекою та розробкою методичних підходів до її оцінювання, зробили такі українські науковці як: Ареф'єва О. В., Полоус О. В. [1], Вудвуд В. В., Батієвська О. В. [2], Єпіфанова І., Джеджула В., Розводюк О., Шевчук Д. [3], Заросило В. О. [4], Марусяк Н. Л., Бак Н. А. [5], Мельник С. І. [6; 7], Орлик О. В. [8], Прохорова В., Мушнікова С., Крутова А. [9], Рзаєва Т. Г., Бондар Г. А. [10], Сусіденко О. В. [11], Цвайг Х. І., Галайко Н. В. [12] та ін.

Метою статті є розробка теоретико-методичного підходу до оцінки фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, даючи характеристику системі фінансової безпеки підприємства, слід одразу визначитися в деяких важливих теоретико-методичних аспектах:

– унікальність системи фінансової безпеки. Кожне підприємство має свої унікальні характеристики, які впливають на вимоги до системи фінансової безпеки, такі як рівень

розвитку та структура виробничого потенціалу, кадровий склад, виробничі процеси та зовнішнє середовище діяльності. Тому система фінансової безпеки має бути адаптована до конкретних умов та потреб кожного підприємства;

– відокремленість системи фінансової безпеки. Система фінансової безпеки підприємства є складовою більш високого рівня безпеки – економічної безпеки. У той самий час вона має відносну відособленість від аналогічних систем. Це означає, що система фінансової безпеки підприємства взаємодіє з іншими системами безпеки підприємства, включаючи системи на державному рівні;

– комплексність системи фінансової безпеки. Система фінансової безпеки підприємства є комплексною та охоплює безліч аспектів. Вона взаємодіє з даними та показниками економічної безпеки, науково-технічної безпеки, кадрової безпеки, інтелектуальної безпеки, екологічної безпеки, інформаційної безпеки, фізичної безпеки, технологічної безпеки тощо. Система фінансової безпеки повинна мати здатність виявляти, аналізувати та управляти різними ризиками та загрозами у всіх цих аспектах.

Однак слід зазначити, що дані аспекти можуть змінюватись в залежності від контексту та підходу до оцінювання фінансової безпеки підприємства. Конкретні теоретико-методичні підходи та рішення можуть відрізнитися у різних галузях та країнах, враховуючи їх особливості та регулятивні вимоги.

Таким чином, на нашу думку, в умовах макроекономічної нестабільності виникає необхідність адаптації та вдосконалення фінансової діагностики у зв'язку із динамічністю розвитку системи фінансової безпеки підприємства, високим ступенем невизначеності, ризиками господарських операцій та складними умовами функціонування суб'єктів господарювання.

При розробці теоретико-методичного підходу до оцінювання фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності важливо враховувати методичні засади діагностики та створення механізму дослідження, які мають бути пов'язані із реальним середовищем функціонування підприємства та інтегровані у загальну систему управління фінансовою безпекою. Це дозволить використовувати діагностику як інструмент для аналізу та розуміння поточного стану підприємства, виявлення проблем та ризиків, а також розробки ефективних стратегій та захо-

дів щодо забезпечення фінансової безпеки в умовах макроекономічної нестабільності.

Запропонований автором теоретико-методичний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності складається з трьох взаємопов'язаних блоків: інформаційного блоку, блоку фінансової діагностики та управлінського блоку (рис. 1).

У межах інформаційного блоку вирішуються завдання, які готують основу реалізації наступного блоку – фінансової діагностики:

– описується проблемна ситуація, що вимагає проведення діагностики, та виділяються ключові питання, на які необхідно відповісти;

– здійснюється збір даних та інформації про підприємство та його зовнішнє середовище;

– аналізуються зовнішні чинники, такі як політичні, економічні, соціальні, технологічні та екологічні, які можуть впливати на фінансову безпеку підприємства;

– ідентифікуються та аналізуються внутрішні чинники, які можуть впливати на фінансову безпеку підприємства (управління, організаційна структура, фінансове планування тощо).

В рамках блоку фінансової діагностики рекомендується проведення дослідження за двома ключовими напрямками, які є пріоритетними у ситуації макроекономічної нестабільності:

1. Встановлення ступеня кризового стану досліджуваного підприємства. Важливим завданням є оцінка рівня загрози потенційного банкрутства, що розглядається як нижня межа порушення стану фінансової безпеки. В рамках даного етапу проводиться аналіз фінансових показників, оцінка фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, рентабельності та інших факторів, пов'язаних із фінансовим станом підприємства (рис. 2). Мета даного етапу полягає у визначенні поточного рівня кризовості та загрози банкрутства підприємства, що допомагає зрозуміти наскільки серйозні проблеми має підприємство та яких заходів необхідно вжити для запобігання кризовим ситуаціям.

2. Визначення поточного рівня фінансової безпеки підприємства. Цей етап є більш деталізованим і потребує більш ретельного опрацювання та застосування широкої системи методів. В рамках даного етапу проводиться більш глибокий аналіз фінансових показників, включаючи оцінку фінансового потенціалу, ризиків та можливостей підприємства. Завдання даного етапу полягає у

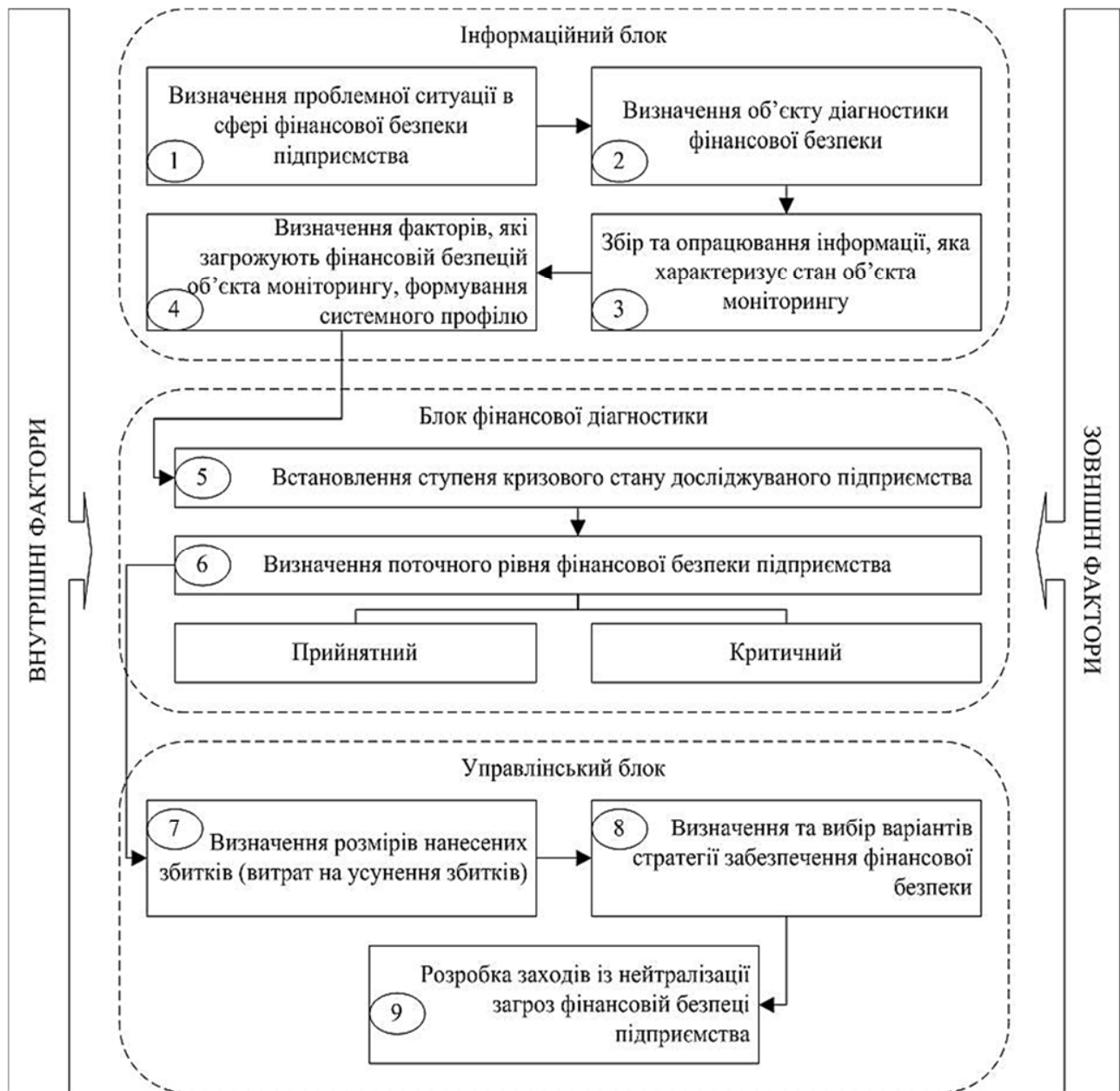

Рис. 1. Теоретико-методичний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності

визначенні рівня фінансової безпеки підприємства, виявленні проблемних областей, ідентифікації вразливостей та розробці рекомендацій щодо покращення рівня фінансової безпеки підприємства.

Реалізація управлінського блоку запропонованого теоретико-методичного підходу дозволяє перетворити результати фінансової діагностики на практичні заходи щодо управління фінансовою безпекою підприємства, а також ефективно реагувати на загрози та зміни зовнішнього середовища шляхом:

- вибору варіантів стратегії фінансової безпеки. На основі виявлених проблем

та загроз фінансовій безпеці підприємства визначаються різні варіанти стратегії безпеки. Даний процес може включати визначення основних напрямів розвитку, цілей, пріоритетів та рішень, які сприятимуть підвищенню рівня фінансової безпеки підприємства;

- розроблення заходів щодо нейтралізації загроз. Наприклад, через розробку конкретних заходів та дій, спрямованих на нейтралізацію конкретних найбільш небезпечних загроз фінансовій безпеці підприємства. Важливо врахувати виявлені проблеми та вразливості, а також вжити заходів щодо їх усунення чи зниження ризиків;

Рис. 2. Система показників для проведення діагностики фінансової безпеки підприємства

Джерело: [2; 3; 6; 7; 10]

– моніторингу та оцінки результатів. Важливо контролювати досягнуті результати, аналізувати ефективність вжитих заходів та за необхідності вносити коригування у стратегію та плани дій.

Висновки. Таким чином, оцінювання та управління фінансовою безпекою підприємства в умовах макроекономічної нестабільності включає вибір найбільш ефективних стратегій та тактики залежно від конкретної ситуації та потреб підприємства. Стратегії, орієнтовані на усунення існуючих або запобігання виникненню можливих загроз спрямовані на запобігання виникненню або мінімізацію негативних наслідків загроз і включають превентивні заходи, аналіз ризиків, розробку систем безпеки і контролю, навчання персоналу і т.д. Стратегії, спрямовані на запобігання впливу існуючої або можливих

загроз на об'єкт фінансової безпеки, націлені на захист підприємства і включають використання фізичних заходів безпеки, технологічних систем, систем контролю та моніторингу, а також розробку планів реагування на надзвичайні ситуації. Стратегії, спрямовані на відновлення (компенсацію) завданих збитків, передбачають дії з мінімізації наслідків загроз, якщо вони все ж таки реалізувалися і включають розробку планів відновлення, резервування ресурсів, страхування та фінансові механізми для компенсації збитків. Важливо зазначити, що вибір конкретних стратегій фінансової безпеки залежить від специфіки підприємства, його галузі діяльності, ризиків та завдань, тому кожне підприємство має розробляти індивідуальну стратегію фінансової безпеки з огляду на свої потреби та можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ареф'єва О. В., Полоус О. В. Соціально-економічні умови інтелектуалізації управління холістичним розвитком підприємства. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування ім. Макарова*. 2019. № 2 (476). С. 29–36. DOI: [https://doi.org/10.15589/znp2019.2\(476\).5](https://doi.org/10.15589/znp2019.2(476).5).
2. Вудвуд В. В., Батієвська О. В. Фінансова безпека підприємства: сутність, цілі, принципи та шляхи забезпечення. *Підприємництво і торгівля*. 2019. № 25. С. 89–93. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2019-25-12>.
3. Єпіфанова І., Дзеджула В., Розводюк О., Шевчук Д. Теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою вітчизняних підприємств. *Innovation and Sustainability*. 2023. №1. С. 8–14. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.8.14>.
4. Заросило В. О. Загрози фінансовій безпеці та їх класифікація. *Наукові праці МАУП*. 2017. Вип. 52 (1). С. 17–22.
5. Марусяк Н. Л., Бак Н. А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 109–113. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.2.109.3>.
6. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 384 с.
7. Мельник С. І. Фінансова безпека підприємства: сутність та сучасні проблеми забезпечення. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Випуск 1 (2). С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-1-23>.
8. Орлик О. В. Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 1. № 56. С. 84–92.
9. Прохорова В., Мушнікова С., Крутова А. Методи та засоби відновлення фінансових ресурсів промислових підприємств у сучасних умовах господарювання. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика»*. Серія «Економіка». 2022. Випуск 13(26). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-08](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-08).
10. Рзаєва Т. Г., Бондар Г. А. Підходи та показники оцінки фінансової безпеки підприємства за умов конкурентного середовища. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 2(2). С. 246–251.
11. Сусіденко О. В. Методи оцінки забезпечення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2015. № 11. С. 73–78.
12. Цвайг Х. І., Галайко Н. В. Загрози фінансовій безпеці підприємства та шляхи їх усунення. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 11. С. 181–185.

REFERENCES:

1. Aref'ieva, O. V., Polous, O. V. (2019). Sotsialno-ekonomichni umovy intelektualizatsii upravlinnia kholistychnym rozvytkom pidpriemstva [Socio-economic conditions of intellectualization management of holistic development of the enterprise`s]. *Collection of scientific works of the National University of Shipbuilding named after Makarov*, 2 (476), 29–36. DOI: [https://doi.org/10.15589/znp2019.2\(476\).5](https://doi.org/10.15589/znp2019.2(476).5) [in Ukrainian]
2. Vudvud, V. V., Batiievskia, O. V. (2019). Finansova bezpeka pidpriemstva: sutnist, tsili, pryntsypy ta shliakhy zabezpechennia [Enterprise financial security: essence, objectives, principles and ways of providing]. *Entrepreneurship and trade*, 25, 89–93. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2019-25-12> [in Ukrainian]
3. Yepifanova, I., Dzhezhuła, V., Rozvodiuk, O., Shevchuk, D. (2023). Teoretychni aspekty upravlinnia finansovoiu bezpekoiu vitchyznianykh pidpriemstv [Theoretical aspects of financial security management of domestic enterprises]. *Innovation and Sustainability*, 1, 8–14. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.8.14> [in Ukrainian]
4. Zarosylo, V. O. (2017). Zahrozy finansovii bezpetsi ta yikh klasyfikatsiia [Threats to financial security and their classification]. *Scientific works of MAUP*, 52 (1), 17–22. [in Ukrainian]
5. Marusiak, N. L., Bak, N. A. (2022). Finansova bezpeka pidpriemstva ta zahrozy yii vtraty v suchasnomu ekonomichnomu seredovyshchi [Financial security of the enterprise and threats of its loss in the modern economic environment]. *Economy and the state*, 2, 109–113. DOI: [10.32702/2306-6806.2022.2.109.3](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.2.109.3) [in Ukrainian]
6. Melnyk, S. I. (2020). *Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia* [Management of financial security of enterprises: theory, methodology, practice: monograph]. Lviv, "Rastr-7". [in Ukrainian]
7. Melnyk, S. I. (2019). Finansova bezpeka pidpriemstva: sutnist ta suchasni problemy zabezpechennia [Financial security of the enterprise: essence and modern problems]. *Problems of the systemic approach in economics*, 1(2), 7–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-1-23> [in Ukrainian]

8. Orlyk, O. V. (2015). Teoretychni aspekty zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [Theoretical and methodological principles of formation and use of the management mechanism for ensuring the financial and economic security of industrial enterprises]. *Herald of socio-economic research*, 1, 56, 84–92. [in Ukrainian]
9. Prokhorova, V., Mushnykova, S., Krutova, A. (2022). Metody ta zasoby vidnovlennia finansovykh resursiv promyslovykh pidpriemstv u suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Methods and means of renewal of financial resources of industrial enterprises in modern conditions of economy]. *Electronic scientific publication "Adaptive management: theory and practice"*. "Economy" series, 13 (26). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-08](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-08) [in Ukrainian]
10. Rzaieva, T. H., Bondar, H. A. (2015). Pidkhody ta pokaznyky otsinky finansovoi bezpeky pidpriemstva za umov konkurentnoho seredovyshcha [Approaches and indicators for assessing the financial security of the enterprise in a competitive environment]. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 2 (2), 246–251. [in Ukrainian]
11. Susidenko, O. V. (2015). Metody otsinky zabezpechennia rivnia finansovoi bezpeky sub'ektiv hospodariuvannia [Methods of assessing the level of financial security of economic entities]. *Actual problems of the development of the economy of the region*, 11, 73–78. [in Ukrainian]
12. Tsvaih, Kh. I., Halaiko, N. V. (2016). Zahrozy finansovii bezpetsi pidpriemstva ta shliakhy yikh usunennia [Threats to the financial security of the enterprise and ways to eliminate them]. *Black Sea Economic Studies*, 11, 181–185. [in Ukrainian]